

Danko Zelić

HORTUS ARTIUM MEDIEVALIUM 10/10

U svibnju je iz tiska izašao 10. broj glasila Međunarodnog istraživačkog centra za kasnu antiku i srednji vijek u Motovunu. *Hortus Artium Medievalium* jedini je hrvatski povijesnoumjetnički časopis koji, isključivo na stranim jezicima (uz sažetke na hrvatskom), objavljuje priloge o temama koje nisu nužno izravno vezane uz hrvatsku umjetničku baštinu.

U prvom je dijelu sveska na dvjestotinjak stranica okupljeno sedamnaest tekstova sudionika 10.

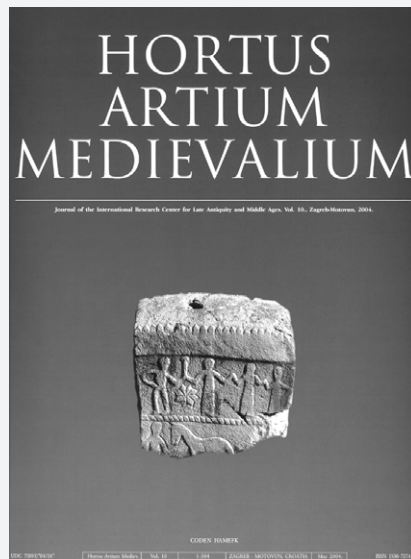
Hortus Artium Medievalium: Journal of the International Research Center for Late Antiquity and Middle Ages, (ur.) Miljenko Jurković, 10 (2004.) Zagreb-Motovun, 304 str., ISSN 1330-7274

međunarodnog znanstvenog kolokvija motovunskog Centra, održanog od 29. svibnja do 1. lipnja 2003. godine u Poreču. U vremenskom rasponu naznačenom naslovom - *La représentation de la mort de l'Antiquité tardive a la fin du Moyen Age* - izvorišta i evolucije običaja vezanih uz sahranjivanje i kult pokojnika predočeni su i analizirani na odabranim primjerima monumentalnih grobnica na prostoru od iberškog poluotoka, preko Velike Britanije, Francuske, Češke, Italije i Hrvatske do Albanije. U većini slučajeva autori članaka nastojali

su komparativnim pristupom zaokružiti postojeće ili ponuditi nove povijesnoumjetničke interpretacije poznatih spomeničkih cjelina. Članak Alaina Erlande-Brandenburga posvećen je francuskim tzv. „kraljevskim grobljima“, tj. sklopovima kraljevskih grobnica s kraja 12. i iz 13. stoljeća u opatijskim crkvama Saint-Germain-des-Pres, Fontevrault i Saint-Denis. Xavier Dectot analizirao je analognu pojavu kraljevskih ukapališta na ibernskom poluotoku, a Thierry Soulard grobnice kardinala i biskupa 14. stoljeća u katedrali u Limogesu. Uz simboličke (političke) i arhitektonske, smještanje grobnica s figurama pokojnika na najistaknutijim mjestima, u središnjim dijelovima crkvenih zdanja, imalo je i važne implikacije na tamošnje liturgijske prakse. Upravo je tomu, kada su posrijedi zidne grobnice, posvećen članak Anne McGee Morganstern. Klara Benešovska rekonstruirala je na temelju ostataka spomenika i vijesti u literarnim predajama raspored kraljevskih grobnica u svetištu praške Katedrale sv. Vida polovicom 14. stoljeća, tj. u vremenu Karla IV., nepovratno promijenjen zahvatima iz 16. i 17. stoljeća. U većini slučajeva posrijedi je klasičan tip gotičkog nadgrobno spomenika s ležećim kipovima pokojnika (*gisants*); ponegdje su se uz njih nalazile i ploče, poput emajlirane ploče s likom pokojnika u katedrali u Mansu koju je u svom radu obradila Delphine Christophe. Rijetkim srednjovjekovnim nadgrobno obilježjima izrađenim u mozaiku svoj je prilog posvetio Xavier Barral i Altet. Tiziana Franco je na primjerima spomenika nastalih od kraja 13. do početka 15. stoljeća u Veroni pokazala cijeli raspon od skromnih skupnih ili pojedinačnih počivališta pripadnika lokalnih samostanskih zajednica do grobnica gradskih biskupa i kanonika. Rad Giovanne Valenzano govori o grobnici mitskog heroja Antenora podignutoj zalaganjem lokalnih erudita u Padovi u drugoj polovici 13. stoljeća, spomeniku koji zbog svoje simbolike postaje uzorom za kasnije grobnice uglednih intelektualaca protohumanističkog doba.

Među priložima u prvoj skupini tekstova pozornost privlače oni koji nas upoznaju s novim istraživačkim procedurama i novim mogućnostima i metodama

povijesne i povijesnoumjetničke interpretacije. Takvi su članci Gian-Petra Brogiola o ukopima u samostanu San Salvatore u Bresciji i Etleve Nallbani o rano-srednjovjekovnim grobljima u sjevernoj Albaniji. Posebno u istom tom smislu treba istaknuti tri rada (Arlette Maquet, Pascale Chevalier i Marc-Édouard Gautiera) posvećena problematici ukopa, razvoja kulta i oblikovanju nadgrobno spomenika kliničkih svetih opata Mayeula (u. 994) i Odilona (u. 1049) u opatijskoj crkvi u Souvignyu, potaknuta iznimnim otkrićima tijekom arheoloških istraživanja pod vodstvom Pascale Chevalier 2001.-2002. godine. Metodski uzoran primjer objave arheoloških istraživanja sadržan je u članku Sébastiena Bullja u kojem su rekonstruirani običaji vezani uz pokapanje redovnika benediktinske opatije Saint-Claude između 11. i 17. stoljeća.

Članci u prvom dijelu uokvireni su dvama priložima naših autora. Nikola Jakšić svoj je tekst posvetio ranosrednjovjekovnim sarkofazima sačuvanim u dalmatinskim gradovima od Zadra do Kotora, a uspostavio je i čvršće epigrafičke i kronološko-stilske odrednice za određivanje vremena postanka sarkofaga unutar najpoznatije - splitske skupine. Ante Milošević je kritičkom preispitivanju podvrgnuo postojeće teorije o stećcima. Nasuprot onima koje genezu te impozantne, zacijelo najkarakterističnije

skupine srednjovjekovnih spomenika u jadranskom zaleđu tumače pripadnošću zajedničkoj vjerskoj (srednjovjekovna bosanska crkva), etničkoj i/ili političkoj podlozi, Milošević je, polazeći od vlastitih istraživanja, pružio snažne argumente u prilog tezi koja stečke vezuje uz Vlahe - starosjedilačko, ponaj-prije preživjelo romansko ili romanizirano ilirsko stanovništvo zapadnobalkanskih prostora.

Za žaliti je što se u prvom dijelu nije našlo više tekstova posvećenih odgovarajućim, nedvojbeno ne manje relevantnim segmentima hrvatske umjetničke baštine. Taj nedostatak donekle je kompenziran većom zastupljenošću naših autora u sekciji *Varia*. Od deset priloga najzanimljiviji su nam oni koji donose rezultate recentnih istraživanja. Istraživanjima crkvenih spomenika u Istri (u nadležnosti Konzervatorskog ureda u Puli pod vodstvom Ivana Matejčića), intenziviranim u posljednjih desetak godina, obuhvaćene su i Crkve sv. Pavla kod Bala i sv. Cecilije kod Rovinja; članke o njima potpisuju Barbara Peranić, odnosno Sunčica Mustač i Martina Barada. Do značajnih otkrića došlo se i na otoku Krku: Ranko Starac objavljuje rezultate vlastitih istraživanja dvaju kasnoantičkih, tj. ranosrednjovjekovnih lokaliteta u blizini Punta (Sv. Juraj u Maloj Krasi i Sv. Petar nad Kanajtom) i ranokršćanske crkve u šumi Cickini pored mjesta Sršići. Kasno-srednjovjekovne teme zastupljene su u radu Marijana Bradanovića koji ukazuje na širim krugovima gotovo nepoznate trećentističke skulpture iz kruga mletačkog kiparstva u gradu Krku i u intrigantnom prilogu Ane Munk o kraljici Elizabeti (mlađoj, r. Kotromanić), donatorici škrinje-relikvijara sv. Šimuna u Zadru. Ikonografija narativnih prikaza na tom, po svemu iznimnom spomeniku, koji su u njegovim oblikovnim aspektima proučavali mnogi vrsni povjesničari umjetnosti, zaključno s prof. I. Petriciolijem, tumači se u kontekstu političkih događaja i programa koji su sedamdesetih godina 14. stoljeća vezivali zadarsku komunu i anžuvinsku dinastiju, ali i dinastičke politike odnosa prema

relikvijama - „zadaće“ koju je Elizabeta Kotromanić naslijedila od svoje prethodnice, Ludovikove majke Elizabete (starije). Posljednji prilog u sekciji *Varia* je članak Jeana Terriera, Miljenka Jurkovića i Ivana Matejčića o rezultatima prošlogodišnje kampanje sustavnih arheoloških istraživanja u Guranu (kod Vodnjana), organiziranih u suradnji motovunskog Centra i Sveučilišta u Genevi uz sudjelovanje stručnjaka Konzervatorskog odjela u Puli. U 2003. godini nastavljeni su istraživanja trobrodne bazilike u kojoj je pronađena grobnica-relikvijar, otkriven je temelj njezina zvonika, a započeta su i istraživanja nedaleke grobne Crkve sv. Šimuna. Svezak je zaključen recenzijama i prikazima nekolicine najvažnijih novoobjavljenih publikacija iz tematske sfere časopisa i kronikom rada Međunarodnog istraživačkog centra za kasnu antiku i srednji vijek u 2003. godini.

...

Nakon deset objavljenih brojeva u proteklih deset godina *Hortus Artium Medievalium* nedvojbeno je, kao i njegova matična ustanova - motovunski Centar - postao prepoznatljivim *brandom* u međunarodnim medijevističkim krugovima. Štoviše, u bibliografskom dodatku najnovijeg sinteznog djela o ranosrednjovjekovnoj umjetnosti *Hortus* je uvršten među desetak za tu tematiku najrelevantnijih svjetskih periodičnih publikacija.¹ Svojom citiranošću i utjecajem u međunarodnim znanstvenim krugovima taj časopis daleko nadmašuje sva ostala glasila srodnih struka koja se izdaju u Hrvatskoj. Iz današnje perspektive takav uspjeh doima se na neki način logičnim, pa i očekivanim. Govoreći o *brandu*, treba, međutim, istaknuti da je taj *brand* stvoren gotovo bez ikakva *marketinga*. Dakako, za znanstveni su časopis njegov sadržaj i kvaliteta priloga najbolja i jedina prava reklama, no usprkos svemu tome teško je povjerovati da ni Međunarodni centar za kasnu antiku i srednji vijek u Motovunu, niti njegovo službeno glasilo - *Hortus Artium Medievalium* - ni nakon deset godina postojanja

¹ P. SKUBISZEWSKI, L'art du haut Moyen âge. L'art européen du VIe au IXe siècles, La Pochothèque, 1998., 410. Autor knjige Piotr Skubiszewski dugogodišnji je ravnatelj *Centre d'Études Supérieures de Civilisation Médiévale* u Poitiersu (ustanove srodne i na stanovit način „konkurentske“ motovunskom Centru) i urednik utjecajnog časopisa *Cahiers de Civilisation Médiévale*.

nisu ni na koji način prezentirani na internetu.² Možda zbog toga, a zacijelo i zbog činjenice da „europske“ sadržajne i grafičko-tehničke standarde časopisa nužno prate i „europske“ cijene pojedinih primjeraka, imamo osjećaj da je *Hortus*, nažalost, nazočniji na vanjskim, nego na domaćem „znanstvenom tržištu“.

Razlog je tomu, osim nepostojanja „jezične barijere“, dakako, ponajprije činjenica da je izbor tema i suradnika zanimljiviji međunarodnoj znanstvenoj javnosti. Stoga treba poželjeti da udio naših autora i članaka o našim spomenicima bude još veći. Institucijski okvir motovunskog Centra i dinamika godišnjih kolokvija pružaju nemjerljivo širu bazu potencijalnih kontribuenata no što je to slučaj kod domaćih časopisa, mahom „kućnih“ publikacija pojedinih ustanova. Ipak, držimo potrebnim ukazati na neka još važnija obilježja kojima se *Hortus* razlikuje od srodnih publikacija na domaćoj sceni. Prije svega, *Hortus* je tematski uže profiliran, ali - premda su autori tekstova uglavnom povjesničari umjetnosti - kao i drugi moderni (ne samo medijevistički) časopisi, nije disciplinarno ograničen. S druge strane, deset godina izlaženja *Hortusa* pokazuje da

se „tajna“ uspjeha časopisa zasniva ponajprije na čvrstim redakcijskim i recenzentskim stavovima u odnosu na kvalitetu tekstova predloženih za publikaciju. Već na prvi pogled to je očito u znanstvenom rangu koji se pojedinim prilogima dodjeljuje u postupku recenziranja. Usporedba vrsnoće priloga u *Hortusu* s istovrsnim pokazateljima u drugim domaćim srodnim časopisima (onim s tzv. „domaćom recenzijom“) u tom je smislu prilično indikativna. U posljednjem broju *Hortusa* tek je 10 od ukupno 27 priloga znanstvenog karaktera (odnosno 37%) rangirano kao izvorni znanstveni rad. Ne računamo li priloge u sekciji *Varia* (koji su mahom pisani kao prethodna priopćenja), samo 9 od 17 tekstova (ili 52%) u prvoj sekciji dobilo je najviši recenzentski rang. Nasuprot tomu, u posljednjim objavljenim svescima triju najuglednijih hrvatskih povijesnoumjetničkih časopisa čak 54 od ukupno 56 objavljenih članaka (tj. 96%) nosi predikat „izvorni znanstveni rad“! Odabir i autoritet recenzentata, odnosno činjenica da svi objavljeni prilozi *nisu* izvorni znanstveni radovi, dakako, ne umanjuje, nego povećava utjecajnost i znanstvenu vjerodostojnost časopisa.

² Izzmemo li prilično oskudnu prezentaciju časopisa na internetskoj stranici belgijske kuće Brepols kojoj je povjerena međunarodna distribucija časopisa.